

ועד ליל שבת

דברי מוסר והשקפה ע"ס מסכת אבות
מראש הישיבה הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
שנאמר ב"שיה"ק

"חסד ומשפט אשירה לך"

ועל פי זה נבין, שמה שנאמר על הצדיקים 'ותגזר אומר ויקם לך', שכל דבריהם מתקיימים ולא נופל דבר ארצה, אין זה בתורת שכר או השפעה מיוחדת, אלא הנהגה פשוטה, שאם הצדיק עושה את כל מה שדורש הקב"ה מאיתו, אין סיבה לפניו ית' שלא למלא את כל מבוקשו ולקיים את כל דברי פיו.

והכי איתא בגמ' במו"ק (טז): "צדיק מושל ראת אלוקים, מאי קאמר, אמר רבי אבהו הכי קאמר, אמר אלוקי ישראל וכו', מי מושל בי צדיק, שאני גזור גזרה ומבטלה", ובפ' הגר"א שם ציין זאת, ונראה שדקדק מלשון הכתוב שהצדיק נחשב ל'מושל' על גזירות הקב"ה, בהיות שכביכול הקב"ה מוכרח למלא משאלותיו ולעשות את רצונו, מפני שגם הוא עושה ככל אשר יוטל עליו.

מסופר על בנו של החפץ חיים, הגאון רבי לייב זצ"ל שפעם ישב בחברת חסידים, אשר היו מספרים סיפורי נפלאות אותות ומופתים גדולים, כל אחד מרבו הוא. בתוך דבריהם שמו החסידים את ליבם שבנו של החפץ חיים יושב במחיצתם, וביקשו שיספר להם מעשים מאביו הגדול. אמר להם ר' לייב: ודאי שרבותיכם גדולים הם וכל רצונם מתקיים, אולם יש חילוק בינם לבין אבי. אצלם נתקיים המאמר 'צדיק גזור והקב"ה מקיים', ונעשו להם מופתים, אולם אצל אבי המופת הגדול ביותר היה להפך, שהקב"ה גזור, והוא הצדיק קיים... עצם זה שהצדיק מקיים את כל רצון בוראו ומדקדק בו כחוט השערה, הא קא גרים שהקב"ה יתנהג אליו כמים הפנים לפנים ויקיים כל מה שיגזור. כאשר עשה כן יעשה לו.

'בטל רצונך מפני רצונו'

לכא' כאשר אומרת המשנה 'בטל רצונך מפני רצונו' היא מדברת על דרגה פחותה מ'עשה רצונו כרצונך', שכן לעיל ראינו שהאדם יכול להפוך את ליבו עצמו שירצה רק את מה שברצונו ה', ואילו כעת נאמר שהאדם יבטל את רצונו ולא יטה אותו לא לכאן ולא לכאן, וצ"ב מדוע לא נותרה המשנה בדרגה הקודמת. והתשובה מתבארת בדברי רבינו הגר"א, אשר כדרכו בקודש כלל הרבה בקוצר אמורים, וז"ל; "כמ"ש בפ"א דגיטין דום לה' וגו', השכם כו".

פירושה של דברים נראה, שכאן אין כוונת המשנה למצוות ולעבירות כמו ברישא, אלא לכל הדברים העוברים על האדם, שגם בהם יש לו להבין שמאחוריהם הקב"ה עומד ואין עוד זולתו.

הקב"ה הוא אבינו אב הרחמן מלך טוב ומיטיב לכל ומנהיג את העולם כולו במידת הרחמים, ואין דבר שעושה עם האדם שלא יהיה טוב עבורו, וגם אם למראית עין נראה כביכול שהדבר הוא רע – על האדם להאמין בכל ליבו שבאמת זה טוב. על כך הביא הגר"א את דברי הגמ' בגיטין, שדורשת מהפסוק 'דום לה' והתחולל לו' – 'השכם והערב עליהם לביהמ"ד והוא יפילם לך חללים חללים', ללמדך שגם כאשר עומדים על האדם להרחיק ולגדף, אם ימסור את דינו לקב"ה ויבין שהכל הוא מאיתו ית' ואין דבר רע שעובר עליו, יקויים בו 'שיבטל רצון אחרים מפני רצונך' והקב"ה יחוננו ויוציא כאור משפטו.

ומתחדש בדברי המשנה, שלא רק בפיו צריך האדם לברך על הרעה כשם שבמברך על הטובה, אלא גם בתוך מחשבת ליבו לבטל את רצונו ולהאמין שהכל לטובה ורצון הטוב להיטיב, וכך יבטל הקב"ה רצון אחרים מפני רצון האדם.

וכשם שמצינו באהרן, שזכה למה שזכה בזכות שתיקתו במיתת נדב ואביהוא, וידום אהרן' ולכא' צ"ב דהרבה עשו כן ולא עלתה בידם, למרות ששתקו ולא ביעטו ביסורים בכל זאת לא זכו שנתייחד עמם הדיבור, אך ברור שלא קרב זה אל זה, אצל אהרן לא היתה זו רק שתיקת הפה אלא בעיקר שתיקת הלב, להאמין בכל מאודו שהוא אמר ויהי ומעיקרא לא להתעורר בשום תחושת טרוניא שמא היה כאן רע.

'אם חסד אשירה אם משפט אשירה'

והוא הדבר אשר חייב אדם תמיד לזכור, שמפי עליון לא תצא הרעות, ואף כי הוא נמצא בגיא צלמות בתוך חושך ואפילה גדולה ואין לו שום יכולת לראות את נקודת האור, בכל זאת יש סיבה שעומדת מאחורי הדברים, ולעתיד לבוא אז ימלא שחוק פיו ויבין כיצד הרעה היתה בעצם טובה.

כאן בעולמנו החולף אין לאדם קרוץ חומר להשיג את דרכי הבורא, אך בעולם הבא יבין איך כולו הטוב והמטיב. כאותו יהודי פשוט שבא שבת אחת אל בית הכנסת, וראה כיצד הגבאי קורא לכהן מצד אחד של ההיכל, ללוי מצד שני ולישראל ממקום אחר. ניגש ושאל את הגבאי מדוע הוא מעלה את הקרואים בערבוּבאי, הלא עדיף להעלות את כולם איש איש לפי מקום ישיבתו. הסביר

פרק ב' משנה ד'. "הוא היה אומר עשה רצונו כרצונך כדי שיעשה רצונך כרצונו, בטל רצונך מפני רצונו כדי שייבטל רצון אחרים מפני רצונך".

'עשה רצונו כרצונך'

פירש רבינו יונה ר"ל שלא יהיה לו רצון כי אם דבר שהוא לרצון לפני ה', והיינו שהאדם יעבוד על רצונו שלא לרצות את רצונותיו העצמיים, אלא רק רצונות כאלו שתואמים לרצונו של הקב"ה. "ונתן עצה לבני אדם להתגבר על טבעם לעשות כחפץ ורצון הש"י גם בממונם ובקנינם, כי ה' נתן הכל ופקדון הוא בידם, ובהעלות אל לבו זה עכ"פ יעשה מהפקדון רצון הבעלים שהוא הקדוש ברוך הוא, ובזה לא ידאג בתתו לצדקה ויעשה רצונו כרצון הקדוש ברוך הוא ברצון ובטוב לבב".

הסיבה שמערכת את האדם לעשות את רצון הקב"ה בשלימות ולדאוג לרצונותיו של עצמו, היא מפני הוא מרגיש את עצמו כאישיות נפרדת כביכול, שיש לה כוח משלה. אם האדם היה מבין את ההבנה הפשוטה שאינו אלא חומר ביד היוצר, וכל מה שניתן לו הוא כלי להשתמש בו על פי הוראות היצרן, לא היה עולה בדעתו להמרות את פי בוראו.

נצייר לעצמנו ציור שבו אדם שחש בעיניו תר אחרי רופא שיציל את ראייתו. הלך בדק וחיפש בכל העולם ולא מצא אלא רופא אחד, שיכול לרפא את עיניו עם הגבלה אחת מסויימת, שמכאן ואילך לא יוכל לראות מראות אסורות. מה תהיה תחושת אותו אדם? האם תחושת טרוניא על המראות שנלקחו ממנו, או תחושת הודיה על מה שהוא כן יכול לראות? ברור שלא יעלה על ליבו אפילו צל של תרעומת. הלא כל ראייתו ניתנה לו כמתנת חנם ע"י הרופא, וכיצד יוכל להלין על מה שמעיקרא לא היה אמור להתנתן לו.

כך יש על האדם להבין שכל חייו וכל אשר בהם הם מתנה אחת גדולה, כל דבר ודבר שיש לו הוא חסד מהבורא שבלעדיו לא היה אמור להיות לו כלום, ואם כן התחושה בשמירת המצוות לא צריכה להיות שכעת הוא מוגבל ומונעים ממנו דברים שיכל, אלא אדרבה, שעבור זה מעיקרא לא ניתנו לו החיים, ודי לו במה שבידו כדי להודות לקב"ה.

ואין כאן רק ענין בעלמא ותו לא, אלא מעיקרי האמונה של כל איש ישראל ומיטודי הדת, שרק הקב"ה הוא נותן את הכל ומידו נתנו לו, אין לנו שום דבר משלנו אלא רק מאיתו ית', הוא המלך היחיד הממית ומחיה מוריד שאל ויעל. ידועה קושיית האבן עזרא על מצוות לא תחמוד "אנשים רבים יתמהו על זאת המצווה, איך יהיה אדם שלא יחמוד דבר יפה בלבו כל מה שהוא נחמד למראה עיניו." ויעו"ש שביאר את הדברים על פי משל לאדם כפרי שאינו חושק בבת המלך היות יודע שהדבר לא יתכן במציאות, וכך הוא בכל דבר ודבר מתאוות האדם, לעולם הוא אינו מתאוה לדבר שברור לו שלעולם לא יוכל להשיג אותו, כיון שמלכתחילה אינו מרגיש שייכות אל הדבר. ועל פי זה מבאר האב"ע, שאם האדם יחיה את ההבנה שהכל תלוי אך ורק ביד הקב"ה, מה שברצונו לתת לו נתן לו ומה שלא רצה לתת לו לא יתן לו, מעיקרא לא תעלה בליבו תאוה לדברים שנאסרו עליו ולא ניתנו לו מיד הקב"ה.

כמובן שכלפינו בדרגתנו עדיין הקושיא עומדת במקומה כמובן מסויים, כיצד נוכל לבטל מליבנו מה שנחמד למראה עינינו, אך עדיין למדנו מכאן מהי הדרך ליישר את רצונו כרצון מלכנו, להבין ולהאמין שכל מה שיש לנו הוא מאיתו ית' ותו לא, ואם כן מאיזו זכות ואיזה כוח נוכל להתאוות למה שלא ניתן עבורנו, הלא בזה אנו באים ליטול מה שמלכתחילה אינו בחלקנו.

גם אם אדם יתאוה מאד למאכל מסויים, אם הוא ידע שיש בתוכו רעל תתבטל תאוותו כלא היתה. לא יהיה לו שום רצון לגשת ולאכול. הידיעה שיש בקרבו מאכל שיכול להמית, גורמת לו להבין שהמאכל לא שייך אליו, ואין לו סיבה לאכול אותו. כך האדם צריך להבין שכל עבירה על רצון הקב"ה עוקרת את השייכות של הדבר אליו, אין לו זכות לאכול דבר שאסור עליו ולא לישון בזמנים שלא נקצבו עבורו, וזה יכול לבטל בו את הרצון הנפרד מרצון הקב"ה.

'כדי שיעשה רצונך כרצונו'

והשכר למי שעושה רצונו ית' כרצונו "שיעשה רצונך כרצונו", וכלשון רבינו יונה "ואם תזכה להיות לרצון לפניו יעשה רצונך גם בצרכי עולמך הקטן ויתן פרנסתך, שהוא זה רצונו על כל באי עולם", שכן זוהי הנהגת הקב"ה איתנו, אם מתנהגים בצורה שבה הוא קבע להם ולא משתמשים במתנות שקיבלנו כנגד רצונו, גם הוא מצידי ממלא כל משאלותינו וממשיך להעניק הלאה והלאה.

מתעלף... לאחר שהתעורר שאל, שכעת קשה גם לו, מהי באמת התשובה?... גם אנו, איננו במדרגה בה אנו חיים לגמרי שהכל מאיתנו ית' ואין מקרה רע שנגזר על האדם, אולם אף אנשים עכרנו יכולים להאמין כמה שיותר שגם בדברים הקשים העומדים עלינו ישנה יד שלוחה מלמעלה שמסובבת את הכל, ואין עוד מלבדו, כל מה שקורה רק הוא עושה.

מרחק הגרא"מ שך היה מתרעם על אותם שבכל צרה שמתרגשת עליהם תולים הכל במזוזות וכיו"ב הרי אין קשר בין הצרה לפתחי הבתים ולא בדיקת המזוזות פותרת את כל הבעיות, הקב"ה גוזר ורק אליו יש לפנות בכדי להחליץ מהצרה. על האדם לבדוק נגעי עצמו ולדעת מה הוא צריך לתקן, לקרוע לבבו ולא בגדו. ובאמת לב יודע מרת נפשו, אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא וכ"ש אנו, שודאי אין לנו בעיה במצות התשובה על מה יש לקיימה... ואם כן כל המוטל עלינו הוא לשוב אל ה', ולתלות כל הישגו אף ורק בקב"ה.

והעולה מן הדברים (וכך שמעתי ממרחק מגמ"ל לוינשטיין), שישנן כמה דרגות בענין האמור, יש את הדרגה שגם אני יכולים להגיע עכ"פ לחלק ממנה והיא להאמין דכל מאי דעבדי רחמנא לטב עבדי, אולם יש דרגה למעלה מזו שלא זו בלבד שיש להאמין שהכל טוב, אלא גם אם לו יצייר ובאמת היה עושה הקב"ה רע מכל מקום צריכים לבטל את הרצון לגמרי ולהכניע לרצון הקב"ה, שאנו איננו מאן דאמר כלל אלא מה שהוא קבע זה מה שיהיה, בין לטוב ובין למוטב. וכך פ"י המשיגה את כוונת המשנה 'בטל רצונך מפני רצונו', שרצונו לא יהיה קיים כלל לעומת מה שגזר מלכו של עולם.

לו הגבאי, כל שאלתך היא משום שאתה נמצא רק כעת בבית הכנסת, אם היית מגיע בשבתות הקודמות היית מובין שהכל מסודר, הלה קיבל בשבת הקודמת ולכן לא יקבל בשבת זו, והלה עתיד לקבל בשבת הבאה ולכן יישמר תורו לאז. כך הוא האדם, נמצא כמה שנים בעולם הזה וכבר חושב שהוא מבין את הכל, הלא לקב"ה יש חשבונות נישאים מדורי דורות ולא כמחשבותינו מחשבותיו, הוא היה והוא יהיה ולנו אין את הכלים להבין את קצות דרכיו.

אם האדם יבין שמאחורי כל קושי יש את הטעם הטוב שמאחוריו, מעיקרא לא יעלה על ליבו צער, בידועו שכעת מורעף עליו טוב, ורק הוא שאינו יודע. החזו"א כתב באגרת: 'אין שום עצב בעולם כלל למי שמכיר אור האורות של האמת'.

דא עקא, שגם אם האדם מאמין בדברים ומשננם בפיו ובשפתיו, לא תמיד הוא מרגיש זאת באמת בתוך ליבו. וכמעשה שהיה בבעל החמדת שלמה, אחד מאנשי עיירתו היה גביר גדול שזכה גם לתורה ונחשב לבר אוריין וירא שמים, ויום אחד קיבל החמדת שלמה ידיעה שחורותיו של אותו יהודי טבעו בים וכל ממונו הלך לאבדון. ולא ידעו כיצד להודיע לו את הבשורה, קרא החמד"ש לגביר אל ביתו ואמר לו שהוא מתקשה במאמר חז"ל 'חייב אדם לברך על הטובה כשם שהוא מברך אל הרעה' כיצד אפשר להודות על הרעה? אמנם ברור שאין לבעט בה, אולם היאך ניתן להכיר שטובה היא? כששמע הגביר את השאלה פתח את פיו בדברי חיזוק ואמונה שכל מה שעושה ה' הכל לטובה, ושכל רעה שנשלחת לאדם יש בה טוב, וכו'. כשסיים את דבריו ראה החמדת שלמה לנכון לבשר לו את הבשורה, שזה לא מזמן איבד את כל נכסיו. מיד כששמעו זאת היהודי נפל

ביסוד דרכי לימוד הבקיאות ואופני החזרה וסיכום הלימוד

מתוך דברי הדרכה שנאמרו השבוע לבני ו"א בישי"ג בירושלים

וכשלומים כך העמוד מתומצת אצל כל אחד בשפה שלו ולפי ההבנה שלו וכך זוכרים. וכשהעמוד מסוכם, אפשר למצוא זמן קצר בליה קודם השינה, לחזור על הדף שוב, זה לא אמור לקחת יותר מחמש דקות ואפשר בהחלט למצוא חמש דקות פנויות בערב לחזרה כזאת.

כמו כן אפשר להקדיש ביום שיש או בשבת עוד כעשרים דקות לחזור על זה הדרך על כל הדפים שנלמדו במשך השבוע, מה אמרה הגמ' לפי סדר הדף. כך מראים להקב"ה ולעצמינו שאנחנו באמת רוצים לדעת, וכשרוצים לדעת - יודעים. בדברים האלו אין פטנטים אחרים ולא קיצורי דרך, אין כפומט שמכניסים אליו כרטיס ויודעים את הלימוד, ומצד שני לא כ"כ מסובך להצליח בלימוד. וככל שחוזרים כך זוכרים יותר ויותר, ואם לא זוכרים בע"פ אפשר לראות בפנים.

מעלת הסיכום בכתבה וצורת הסיכום

בוודאי שאפשר וכדאי לערוך את החזרות עם כתיבה, ומבחינה מסוימת החזרה יותר טובה, כיון שאם יש את הסיכום כתוב אפשר בכל מקום לפתוח ולהיזכר ולחזור בקצרה. כדאי לערוך את הסיכום בכל יום מיד אחר הלימוד והצורה לסכם אינה בפירוט של 'שואלת הגמרא' 'מתרצת הגמרא' אלא להוציא את תמצית הדברים מעמוד הגמרא [ואפילו לא צריך את שמות האמורים] ולדוגמא - בגמ' ב"ב בדף קכח: - יש שטר פרוע העדים אומרים כך, המלוה טוען כך והלוה טוען כך, מה דינו, רשב"ם, תוס', וממשיכים הלאה. וכך כותבים בכל סוגיא - יש ג' שיטות ומה הם וכיו"ב. ואין להונוה לכתבת פסקי דינים אלא לכתוב ראשי פרקים - תמצית דברי הגמ' - מה למדנו בדף הזה. אין ספק שאם יעשו כן תהיה ברכה גדולה מאד, ואף שהכתובה דורשת יותר מאמץ ויש שיכולים להפסיק באמצע הדרך, אבל אפשר לעשות תכנית ולהצליח. הכרתי אברך שמשמש היום כר"מ באחת הישיבות הגדולות שבצעירותו ערך סיכומים על כל הש"ס וע"י הסיכומים הוא ידע ש"ס.

אם לומדים באופן זה, יש סיפוק מהלימוד כי יודעים מה שלומדים, אדם לא נהנה לעשות דברים בלי תכלית ומי שלומד ולא יודע אין לו כלום עם הלימוד ועל זה נאמר בבבא 'המשתכר משתכר אל צורו נקוב' (תני א' ו'), אולם כאשר זוכרים את מה שלומדים גם אם לא במאת האחוזים, אפילו רק שמונים אחוז, יש סיפוק בחיים. ובאמת מה שאדם הכי מחפש בחיים זה הסיפוק, וכשמצליחים יש סיפוק וזה מביא עוד סיפוק וכן הלאה. וצריך לדעת שכלל שעושים כך, זה הולך ונעשה יותר קל ונהיה חלק מההרגל עד שנעשה מעצמו.

עד סוף הזמן יש מעט יותר מחמשה שבועות ואפשר להספיק עוד עשר דפים, ואם גומרים את הזמן עם ידיעה של עשר דפים, זה מאד מאד יפה. בחור שלומד וחוזר על עשר דפים ויודע אותם אשרי חלקו! אני מעט מבוגר מכך ויכול לומר **המצויאות מוכיחה שמי שרוצה יודע, רואים בחוש שהידיעה אינה תלויה בכישורים אלא ברצון**, והרצון הוא רק כשלומים על מנת לדעת ובה מגיעה סיעתא דשמיא, ומתקיים 'בלב כל חכם לב נתתי חכמה' ומגיעים לידיעה אמיתית. נאמר 'טעמו ורואו כי טוב ה' - לא צריך 'לאכול' הרבה אלא מספיק רק טעימה כדי לראות כי טוב ה'.

(א.ה. נביא כאן דברים מתוך הדרכה ללימוד הדף היומי מרבניו - 'לומדים פעם ופעמים כראוי, ואח"כ צריך הולמד לנסות להגיד לעצמו מה כתוב בדף - אביי אמר כך רבא אמר כך, ולסכם את העולה מתוך דבריהם, איך המשנה מתפרשת לפי דברי אביי ואיך לפי דבריו של רבא, מה רש"י אמר ומה תוס' אמר. סיכום כזה אינו בשביל חזרה אלא פשוט להבין את הדף הנלמד'. כמובן שבדרך זו מוצאים פרטים שאינם מבוררים ואפשר להיתקע בהם ובאמת לא נכון להשקיע הרבה בדברים שנתקעים בהם, כי סו"ס אין די זמן לזה, אבל מכל מקום זהו לימוד. לאחר לימוד כזה צריך לנסות ללמוד שוב את הדף דרך הגמרא, דהיינו לקרוא את הגמרא לבד ולשחזר את דברי אביי ורבא, מה הסביר רש"י ומה אמרו התוס' - כמובן שאם לא זוכרים אפשר לראות בפנים, ולעשות כך פעם או פעמיים. חזרה כזאת אינה אורכת זמן רב, אבל מצריכה פרק זמן כלשהו. אחרי שעורכים חזרה כזאת ניתן למצוא זמן נוסף במשך השבוע ביום שיש או בשבת לחזור על שבעת דפי השבוע רק ע"י הגמרא באותו אופן, ללמוד במהירות את הגמרא ובתוך זאת מפרשים ומסדרים את המסקנות העולות מהסוגיא, מה דעת כל תנא את אמורא, ומתן שיטות רש"י ותוס' בסוגיא").

ובלב כל חכם לב נתתי חכמה - הרצון והתשוקה לדעת

נאמר במלאכת המשכן "ובלב כל חכם לב נתתי חכמה" (שמות לא ו'), ומכאן למדו בגמ' "אין הקדוש ברוך הוא נותן חכמה אלא למי שיש בו חכמה". ולכא' מנין מגיעה החכמה הראשונה, דאם החכמה באה מהקב"ה כיצד אפשר לתיתה רק לחכמים. אמנם כוונת הכתוב בתואר 'חכם לב' אינה למי שמוכשר ומבין אלא לליבו של האדם, דהיינו הפנימיות של האדם, התשוקות והרצונות שלו, מי שרוצה את החכמה ואוהב את החכמה הוא 'חכם לב' ולחכם לב הקב"ה נותן את החכמה, מאחר ויש לו כלי קבול החכמה. יש אדם שיש לו כוחות גדולים ואפ"כ עושה את עצמו ככסיל, כמו שאומר המדרש (במדב"ר טז ה) על המרגלים דאע"פ שהיו בני אדם גדולים, עשו עצמם כסילים, ופירוש כסיל במובן הזה שהוא לא מעונין להבין. הוא לא רוצה לחיות בחכמה ובהבנה והוא באמת לא יבין.

ולמאי נפק"מ? פשוט בתלית. הסיבה שיש שלא מצליחים בלימוד, מפני שיוצאים מנקודת הנחה שהם בגדר 'בהמה', או אולי בגדר 'כסיל' וממילא אין להם תקווה, ואם אין אפשרות ואין תקווה, ששביל מה להתאמץ? אם המשיגה רוצה - שירצה, אבל זה לא קשור אלי. על טענה זו אומר המדרש שמי שבאמת רוצה והוא חכם לב - נותנים לו חכמה. צריך רק לרצות, והגמ' אומרת (ברכות נ). שההבטחה בפסוק "הרחב פיך ואמלאהו" נאמרה על דברי תורה, אפשר לבקש בקשות מופלגות, וצריך רק להרחיב את ה'כלי קיבול', וככל שמגדילים אותו יש שפע. המכונה שמרחיבה את הכלי קיבול היא ע"י שרוצים באמת וכך מקבלים.

רצון ללמוד מחייב ללמוד ולדעת את הנלמד

לומדים כעת פרק יש נוחלין, פרק בהחלט לא קל. עם הלימוד בסדר א' עוד מסתדרים, אפשר להגיד בלומד"ס הרבה דברים בלי כיסוי ואיכשהו שורדים. אבל כשמגיעים ללימוד בקיאות וזה לא קל, ועוד מצפים לזכור הכל, אז מעדיפים לישן... נראה לנו שמלימוד כזה לא יצא כלום, אם ישנים לפחות משהו יצא מזה... וזו טענה גדולה שאין עליה תשובה, כי בוודאי עדיף לעשות משהו עם תועלת מאשר לעשות משהו בלי תועלת. אבל באמת היא טענה שאין עליה תשובה כי היא לא טענה כלל, שהרי 'בלב כל חכם לב נתתי חכמה' - זה הרבה יותר קל ממה שחושבים. כשאחד רוצה באמת הוא צריך לעשות פעולות שמוכיחות את הרצון, אין רצון שהוא רק לרצות בלי לעשות. אמר הרב מפוניבז' צ"ל שכולם רוצים ללמוד ש"ס אבל רוצים לעשות זאת בליה אחד ולהספיק גם לישון באותו לילה... זה לא נקרא לרצות, כי אם רוצים משקיעים, ואין הכוונה לסיגופים או למשמר פעמיים בשבוע (הגם שאם בין כך עושים משמר עדיף שיעבור הלילה על לימוד) אלא פשוט ללמוד בסדר ב'. אורכו של הסדר הוא שלוש שעות וזה לא כ"כ הרבה, והלימוד יהיה באופן שרוצים לדעת, וללמוד פירושו ללמוד ולחזור על מה שלומדים. לא די לקרוא את הגמ' הרשב"ם והתוס' פעם אחת וללכת... **בלי לחזור על מה שלומדים זה לא נקרא לרצות לדעת**, כי דבר שחשוב לאדם לדעת הוא משמר אותו הוא מחשב מה הוא למד ומה יצא לו מהדפים שהוא למד.

אופן החזרה והסיכום

לחזור על שני דפים שלומדים במשך השבוע בסדר ב' של בקיאות זה דבר באמת קל מסיבה פשוטה. אפשר ללמוד ולסכם אחרי הלימוד בצורה פשוטה מאד - אחרי שלומדים פעם ופעמיים מסכמים בעל פה את הסוגיא עם החברותא - מה אמר אביי ומה אמר רבא, איך הרשב"ם למד פשט ומה הוסיפו התוס', בפרט במסכת בבא בתרא יש רשב"ם ארוך על הרבה סוגיות וזה מאד פשוט ולא מסובך [אפשר להתחלק עם החברותא - פעם זה מסכם וזה מקשיב ופעם להפך]. לימוד הבקיאות אינו לימוד מקיף כמו העיון וכשמסכמים את מה שלומדים, התמצית של העמוד קצרה, וכמובן כל דף לפי עניינו. אם באים לסדר שני בזמן, לא מאחרים לבוא וממהרים לצאת, אלא ממהרים לבוא ומאחרים לצאת, או אפילו לא ממהרים ולא מאחרים אלא מגיעים בזמן, יש זמן ללמוד את העמוד היומי ואח"כ מסכמים אותו.